

Heemkring BKW – Sint-Martens-Bodegem

Bodegem in vroegere tijden nr. 6 - 2016

Herbergtwisten en burenruzies tijdens de 17e en 18e eeuw

Vrolijke feest- en kermistaferelen zoals in het alom bekende werk van de Brabantse kunstschilder Pieter Bruegel de Oude (ca.1525-1569), houden in de herinnering dat onze voorouders er een uitbundig ontspanningsleven op nahielden.

Een dorpsherberg omstreeks 1700.
Schilderij van Cornelis Dusart (1660-1704)

De hoogdagen en belangrijke mijlpalen in het familieleven (zoals bruiloften, kinderfeesten, maar ook bijeenkomsten bij overlijdens) werden graag aangegrepen om de kommer en kwel van het harde dagelijkse labuur even te vergeten. Niet zelden verzeilde het gezellige samenzijn in tomeloze drink- en zangpartijen, die naarmate de dag vorderde zelfs konden ontaarden in allerhande boertigheden,

vechtpartijen, blinde vernielingen, nachtlawaai en openbare onkuisheden. Omdat vooral de kerkelijke hoogfeesten hierdoor werden ontsierd, drong ten lange leste de geestelijkheid er bij de overheid op aan om paal en perk te stellen aan de buitensporigheden.

Dit verklaart wellicht waarom er op 10 juli 1711 een koninklijke verordening werd uitgevaardigd, die met een aanplakbiljet, een zogenaamd *plakkaat*, werd uitgehangen. De aanhef luidde als volgt: *Bemerkingen aengaende het ondertrouwen, het trouwen, ende de bruyloftfeesten, midtsgaeders de kinderfeesten, uytvaerten, ofte maeltyden op deselve, alsoock het laet verblyven ende vernachten in de herberghen. Alles volghens het hedendaeghs misbruyck besonderlyck ten platten lande.*

Dat vooral het winstbejag en nalatigheden van de herbergiers werden geviserd, hoeft niet echt te verbazen: *die tot hun profyt en tot groote schaele van het gemeynbest, de menschen tappen soo lanck en laet het hun belieft, sonder van den wereltlycken officier hierin berispt te worden.*

Ook het nachtlawaai moet grote zorgen gebaard hebben: *velen blyvende dagen en nachten sitten inde herberghen niet sonder groote onrust vande geburen van dusdanighe herberghen, die genoodt-*

saeckt syn heele nachten te hooren dat singen en clingen, dat schreeuwen en tieren der dronckaerts aldaer verblyvende.

Het zijn weliswaar vooral de mannen die met de vinger worden gewezen, ook omwille van de huiselijke onrust die er mee gepaard ging: *de vrouwen des selfs, thuys wesende, ende hunne mans by nachten verwachtende syn in hondert anxten en vreesen, ende voor allen hunnen loon, worden noch dickwils vanden droncken man onmenschelyck mishandelt.*

Andere feestvierders lopen *heele nachten lanxt de straeten, hondert malligheden, broodtdronckenschappen, oncuysheden uytrechtende tot achterdeel van alle goede seden ...*

Zoals gezegd, waren de losbandigheden een doorn in het oog bij de geestelijkheid: *de sondaeghen en heylighdaegen veranderende ten platten lande in slempdaegen ende daeghen van dronckenschappen, oncuysheden en alle sonden.*

Aan de excessen moest natuurlijk een einde worden gesteld, zoniet gaat dit land *een landt van duysent debauchen* worden.

Aquarel door Hubert Deherdt (1978)

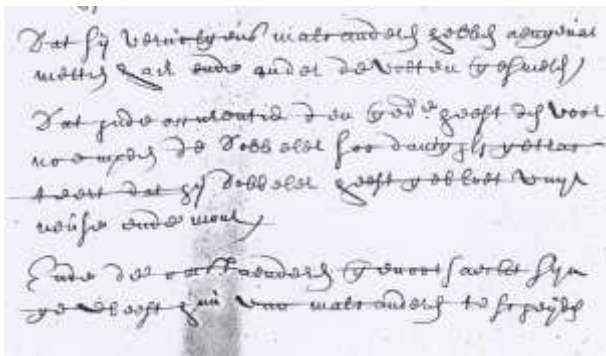
Bodegem vormde beslist geen uitzondering op het in stand houden van de populaire feesttraditie. Dat toont ons ook de aquarel van Hubert Deherdt uit 1978. Ter gelegenheid van *Jaar van het Dorp* bracht de Bodegemse kunstenaar een Bruegeliaans tafereel in de herinnering zoals het zich wellicht in vroegere tijden meermaals rondom de dorpskern heeft afgespeeld. Na afloop van de aangename feestelijkheden, verliep nochtans niet

altijd alles even vredig en liet het bekende spreekwoord *'als de wijn is in de man, de wijsheid in de kan'* zich maar al te dikwijls bevestigen. Het drankmisbruik gaf immers dikwijls een impuls om familievetes of burenruzies weer op te rakelen, niet alleen met wat over en weer getier, maar soms ook door gramschap, nijd of haat gewapenderhand te beslechten. Verscheiden archiefstukken uit het Gaasbeekse kasteelarchief getuigen ervan dat de rechterlijke overheid geregeld moest ingrijpen en er af en toe ook strafzaken volgden. We bespreken hieronder een drietal Bodegemse gevallen, waarbij meteen opvalt dat de feiten zich steeds op zaterdag of zondag hebben voorgedaan.

De vechtpartij van 7 februari 1698.

Het eerste verslag handelt over een vechtpartij uit 1698, op het feest van de heilige Romualdus (die volgens de volkskalender bij storm en blazen in mei het vee doet grazen). Ondanks het barre winterweer zag de dorpspastoor Petrus Michiels die dag zijn geliefde schapen traditiegetrouw massaal toestromen voor de hoogmis. Koster Philippus van Cauwelaert had de kachels aangestoken met zogeheten *sonyecolen* (houtschoor uit het Zoniënwoud), zowel in het hoogkoor als onder *die clocke* (onder de vieringtoren) om de ijskoude kerkruimte toch enigszins op te warmen. Na de mis snelden velen naar de warme gelagzaal van de herberg *de Catte*, gelegen tegenover de kerkhofpoort, op de plaats waar later de brouwerij Appelmans zou worden opgericht. De herberg werd er destijds uitgebaat door Philippus Plas. Onder de aanwezigen bevond er zich een zekere **Peeter Crabbe** die om onduidelijke redenen slaags geraakte met **Peeter de Dobbeleer**. Op een gegeven ogenblik sloeg Peeter Crabbe inderdaad de wat later binnengekomen Dobbeleer met een stok, wat zich meteen in een ware knokpartij ontwikkelde. De vechtersbazen trokken elkaar met de haren en rolden al snel over de grond. Crabbe wist de Dobbeleer lelijk toe te takelen, zodanig dat die uit neus en mond bloedde en de

omstaanders zich verplicht zagen de beide kemphanen van elkaar te scheiden.

Dat sij vervolgens malcanderen hebben aengevat metten haer ende onder de voeten gesmeten,

Dat inde occurentie den ged(aagd)e heeft den voornoempden de Dobbeler soo danigh getracteert dat hij Dobbeler heeft gebloet vuyt neuse ende mont

Ende de omstaenderen genootsaecht sijn geweest hun van malcanderen te scheyden

De caféruzie kreeg echter kort nadien een gerechtelijk staartje. De pas benoemde meier, Coenraert de Mesmaecker, die op 22 oktober 1697 de te Brussel overleden Anthoen Borremans had opgevolgd, liet zijn gezag gelden namens de heer in Bodegem, Philippus Ignatius de Fierlant, en liet Peeter Crabbe *calengieren*, d.w.z. dagvaarden om voor de vierschaar te verschijnen.

Peeter Crabbe ging echter niet akkoord met de uitoefening van de jurisdictie door de plaatselijke dorpsheer. In een schrijven *aenden Coninck in sijnen Raede geordonneert in Brabant* tekende hij protest aan tegen de dagvaarding, zeggende dat dorpsheer de Fierlant een *incompetente rechter en is en egeen Jurisdictie en heeft int Crimineel*. Hij was van mening dat dit recht enkel toekwam *aen den heere Graeve de Tirimont*.

Deze visie werd echter meteen door de meier verworpen. Hij stelde *dat er binnen Bodeghem egeenen anderen heere bekend en is nopende de heerelijcke middele jurisdictie als den heere Raedt de Fierlant*. Om de rechtmatigheid van één en ander te staven verwees hij naar een precedent uit 1653: *alsoo in de herberghe van de weduwe van Pauwel van Molhem crakeel was geresen ende dat daer eenighe personen waeren gequest geworden door sekeren Joos van Stalle*.

Hieruit besloot de meier dat de *voorsejde heere Raedt de Fierlant* wel degelijk *aengewesen en is omtrent de Jurisdictie over het slaen ende quetsen van personen*, net zoals zijn voorganger dat immers al met volle recht kon doen in 1653. Hoe er uiteindelijk werd gevonnist, konden wij nochtans niet achterhalen. Naar alle waarschijnlijkheid en volgens de toen geldende normen werd Peeter Crabbe wellicht veroordeeld tot het betalen van een geldboete.

Zoals gezegd, kennen we niet de precieze oorzaak van de vechtpartij. De hoofdpersonages kunnen niettemin genealogisch goed worden gesitueerd.

Peeter Crabbe huurde zijn woning met 140 roeden grond van Mijneer Broeckmans (op de kaart hierboven, het omcirkelde perceel nr. 4 van het Broeckmansgoed, het latere kasteeldomein Marlier). Hij trouwde op 12 april 1695 te Bodegem met **Gertrudis Halleman**s en hun gezin zou weldra acht kinderen tellen, die allen te Bodegem werden geboren: Anna °1696, Jacobus °1700, Maximilianus °1703, Elisabeth °1705, Maria °1708, Petronella °1712, Petrus °1715 en Carolus °1720.

Zelf verhuurde Peeter Crabbe aan Anthoen Taelmans op het *Montoigneveld* (perceel nr. 58) een stuk land met een oppervlakte van 147 roeden, gelegen naast de Neercamme. Peeter Crabbe overleed te Bodegem op 30 juni 1726.

Zijn tegenstander, **Peeter de Dobbeleer** († 6 juni 1705) kennen we als pachter op de Wolsemhoeve (zie *Bodegem in vroegere*

tijden nr. 3, *De Wolsemhoeve*). Hij huwde op 3 februari 1692 te Bodegem met **Catharina de Smet**. Hun gezin telde acht kinderen, die eveneens allen te Bodegem werden geboren.

De vechtpartij van 2 mei 1733.

Een tweede gewelddadig voorval dateert van zaterdag 2 mei 1733. Op de bewuste dag was *naer den middagh eenigh geschil ende ruzie ontstaen tusschen sekeren **Judocus de Troch** innegesetenen van Bodeghem ende sekeren **Jan de Rauw** woonende tot Sinte mertens Lennicke tot soo verre dat, ende alsoo het gerucht loopende, ditto Judocus de Troch den gemelden Jan de Rauw met eenen ackerstock soude geslaegen hebben ende gequest aen sijn hoof.*

Peeter Taelmans, *meyer des heere de Fierlant tot Bodeghem*, zet de *procedure criminelijck* tegen Judocus de Troch in gang, maar opnieuw wordt de heerlijke bevoegdheid in twijfel getrokken, hetzij de plaatselijke dorpsheer (toen Carolus Franciscus de Fierlant), hetzij de graaf van Tirimont, *baenderheere van Gaesbeke, heere van Bodeghem*.

Langs een ander Gaasbeeks archiefdocument vernemen we iets meer over de plaats van het gebeuren: *dat den Ghecalengierden ende Ghedaeghden (= de gedaagde Judocus de Troch) op den tweeden der maendt maye seventhienhondert drijendertigh ten vier uren naer noen ofte daer ontrent op seker Block ghelegghen teghen de Langhe hoeve onder dese Prochie van Bodeghem naer differente crackeelachtighe woorden heeft gheagresseert ende met sijnen ackerstock differente slaeghen ghegheven aen Jan de Rauw innegesetene Pachter der Prochie van Sinte mertens Lennicke, welke feytelijckheit sijnde van quaet ghevolgh ende in een landt van Justitie niet ghepermitteert.*

Een derde archiefstuk gaat dieper in op de eigenlijke ruzie en de verwondingen die Jan de Rauw had opgelopen: *dat den gedaeghde (= Judocus de Troch) op den 2^e deser maendt van maye 1733 naer vier uren naer den noen op het landt gelegen*

*onder de gesejde prochie ende heerelijckheit van bodeghem de **clock borre** (een waterbron, waarschijnlijk gelegen in de omgeving van het vroegere Hof te Droogenbroeck) ofte veldt gemeynelijck genoempt de langhehoeve met Jan de rauw ingesetene pachter der prochie van sinte maertens lennicke is geraeckt in groote ruzie ende crackeel; dat hij gedaeghde de vermetentheit heeft genomen van aldaer met eenen ackerstock den voornoempden Jan de Rauw vreeselijck te slaeghen, ende hem alsoo gequest te hebben met eene wonde op sijn hoof ontrent eenen halven vinger lanck. Dat den gemelden de Rauw niettegenstaende die slaegen niet en heeft willen weiren, nocte geene alderminste tegestandt gedaen heeft, maer ter contrarie hem toesprekende met dese woorden: ick en misdoen u niet.*

Twee dagen later, op 4 mei 1733, wordt Judocus de Troch door officier Anthoen de Mesmaecker gedagvaard en dient te *compareren op goensdagh wesende den derthienden maye seventhienhondert drijendertigh ten huysse van Adriaen Beemont teghens elff uren voor den noen*. Adriaen Beemont is bekend als brouwer te Bodegem en was ook lid van de plaatselijke schepenbank. Kennelijk om die reden werd de rechtszaak bij hem thuis afgehandeld. Beemont woonde op het grondstuk dat later is bekend geworden als de Walravenshoeve. Hoe groot de *amende* (de bekeuring) bedroeg die Judocus de Troch werd opgelegd en of die moest worden betaald, is niet bekend.

De aanvaller, **Judocus de Troch** (vermoedelijk afkomstig uit Wambeek), was een vooraanstaande en welgestelde burger in Bodegem. Naast *tapper ende brieder* was hij ook jarenlang schepen. Hij huwde te Bodegem een eerste maal op 21 november 1719 met **Anna-Maria Coremans** en samen kregen ze drie kinderen: Matthias °1721, Joanna Maria °1722 en Catharina °1725. Zijn vrouw overleed op 13 oktober 1744 te Bodegem en hij hertrouwde er op 14 juni 1745 met **Elisabeth van Overstraeten**. Ook het tweede huwelijk telde drie kinderen: Jacobus °1745, Maria Anna °1747 en Jacoba °1750. De tweede vrouw komt

echter ook jong te overlijden, meer bepaald op 15 april 1752, waarna Judocus de Troch een derde huwelijk aangaat met **Joanna (Maria) Catharina de Pauw**. Het gezin bezat in de Poverstraat een hoplochting op de plaats waar twee eeuwen later het huis met schrijnwerkerij van Jozef Crabbe en het zogenaamde *Kasteeltje* van de familie De Greef zullen worden gebouwd. Judocus de Troch overleed te Bodegem op 3 maart 1780 en zijn weduwe op 19 april 1786.

Ook vrouwen raken slaags.

Vechten en ruziën is beslist niet alleen een mannenzaak. Ook de vrouwen laten zich er niet in onbetuigd.

Op zondag 16 maart 1760 komt **Maria de Pauw**, herbergierster en derde vrouw van de hierboven vermelde **Judocus de Troch**, rond zeven uur uit de *vroeghmissie* en wordt er op *den kerckwegh van achter stommelinckx aengerant* door **Catharina de Houwer (Dehaevre)**, echtgenote van **Carolus de Greef**.

Catharina grijpt Maria bij het hoofd, gooit haar met geweld op de grond en brengt haar in het aangezicht meerdere slagen toe. Maria geraakt hierdoor buiten bewustzijn: *buyten staet van dessentie gestelt*. Zij loopt een grote hoofdwonde op *sodanighlijck dat Marie daer van heeft gehad ter rechter seyde eene Blauwe swertachtige hooge ende eene quetsure op haere kaecke waer uyt eene quantiteyts bloets is voortgekomen ende waer door sij geheel gedeffigureert ende onkennelijck is geworden*.

Bij het zien van het bebloede gezicht van haar slachtoffer neemt bij Catharina de *collère* nog toe, zodanig dat zij Maria *in den slincken arm verscheyde beten heeft gebeten soodanighlijck dat dien arm geheel swartachtigh ende geswollen is geworden ... ende dese beten wel vierthien daegen in dicto arm ingeprint sijn geweest*.

Omdat een *soodanighe strafbaere aenrandinghe als de gene hier vooren geroert in een landt van justitie niet en vermogen ongestraft te laeten worden* wordt de aanrandster samen met haar

man Carolus de Greef bevolen om te verschijnen voor de Bodegemse schepensbank. Het vormde blijkbaar geen beletsel dat Judocus de Troch, echtgenoot van het slachtoffer, ook deel uitmaakte van de rechtbank en dus de uitspraak ongetwijfeld kon beïnvloeden.

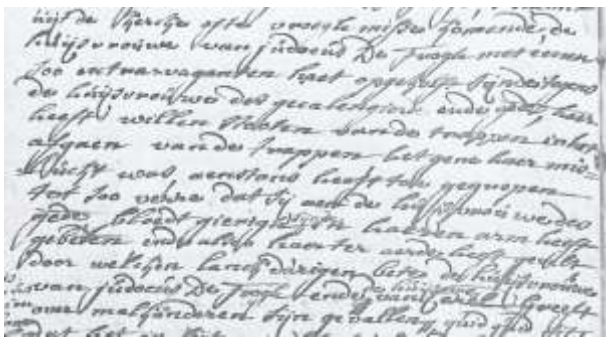
In deze zaak volgen er tijdens het jaar 1760 en 1761 nog meerdere *Ordinaris gerechten binnen de Prochie van Bodeghem*. Op 3 mei 1760, tijdens de eerste verschijning voor de Bodegemse schepensbank, blijkt Catharina's woede ten aanzien van Maria nog lang niet afgekoeld en is zij *soo vermetel van haer te vanteren in pleno judicio dat sij diergelijckx nogh sal begaen*.

In de volgende zittingen neemt een zekere Vennekens de verdediging van de beklagde op. In zijn pleidooi luidt het relaas der feiten als volgt: dat beide vrouwen *t'saemen uyt de kercke ofte vroegh misse komende, de huysvrouw van Judocus de Troch met eenen soo extravagantien haet opgehalst sijnde tegens de huysvrouw des gecallengierde (= Catharina de Houwer), haer heeft willen stooten van de trappen in het afgaen van de trappen hetgene haer mislukt was, aenstons heeft toe gegrepen*

tot soo verre dat sij aen Catharina bloedtgierigh sijnde in haeren arm heeft gebeten ende alsoo haer ter aerde heeft gevelt door welcken lanckdurighen bete de huysvrouwe van Judocus de Troch ende de huysvrouwe van Carel Greeft over malkanderen sijn gevallen ende de huysvrouwe van Judocus de Troch door dien val sijn in haer aensicht sien hebben gquest.

Verder beweert Vennekens dat Maria de Pauw wegens wedijver in de uitbating van een herberg al lange tijd een opgekropte haat koesterde tegenover Catharina de Houwer: *ter oorsaecke van gebuer-saemheyt nopende het houden van cabaretten ofte herbergen.*

Voor het overige tracht Vennekens het voorval te minimaliseren en beschouwt de klacht van de tegenpartij als *pure frivoliteyt*. Hij verzoekt de rechtbank dan ook om de eis *ongefondeert ende niet ontfanghbaer* te verklaren.

Zoals men kon verwachten, werd de visie van Vennekens tijdens de volgende zitting van 31 mei 1760 bestreden door het slachtoffer. Maria de Pauw ontkende in de arm van Catharina de Houwer te hebben gebeten en beschrijft haarzelf als *eene tranquille personagie de welcke niet gewoon en is van imant een stroot in den wegh te leggen maer het is Catharina die een vraeckgierigh stuck is selfs sonder daer toe eenighe de minste redenen te hebben dan haere oploopteyt ende gramschap waervan sij een genoeghsaem stael heeft gegeven.*

Het gewelddadig gedrag van de beide vrouwen kon natuurlijk niet gedoogd

worden en al zeker niet omdat de feiten zich hadden voorgedaan op de Kerkberg: *op eene publiecke straete maer oock in het gesicht van veele persoonen ... tot verargernisse ende quaede consequentie ofte exempel.*

Er wordt ten slotte nog gewezen op de veelvuldige *strafbaere drijgementen* die Catharina de Houwer had geuit aan het adres van Maria de Pauw. Deze betichtingen werden door Vennekens ontkend en bestonden volgens hem *niet en anders dan in valsche vantiesen ende alle quaten.*

Uit het zittingsblad van 8 november 1760 vernemen wij verder nog dat het procederen tijdens de 18e eeuw zeker niet kostenloos verliep. Beide partijen betaalden in klinkende munt meer dan 38 gulden: *in sclinckende en blinckende achtendertigh guldens acht stuyvers twee oorden.*

De in het proces vernoemde **Carolus de Greef** werd te Bodegem geboren op 23 mei 1733 als zoon van Nicolaus en Catharina van Coninxloo. Hij huwde met **Catharina de Houwer** die afkomstig was uit Sint-Katharina-Lombeek. Hun gezin telde te Bodegem twee kinderen: Joannes °1755 en Barbara °1759. Carolus overleed te Bodegem op 11 november 1786 en zijn vrouw op 16 september 1802.

Een gevecht met dodelijke afloop.

Ten slotte herinneren we nog kort de hoogoplopende twist uit 1771, die uiteindelijk afliep met een dodelijk slachtoffer. Daarover schreef Gilbert Romeyns al uitvoerig in *Bodeghemse Cronijcke* (BKW-uitgave 1984). De 24-jarige Jan van Rossum overleed aan de opgelopen verwondingen op 1 juli van dat zelfde jaar in de ouderlijke woning in de Poverstraat.

Edgard Van Droogenbroeck
Secretaris heemkring BKW